Юрій ВИННИЧУК

ПИТИ ЧИ НЕ ПИТИ

Бажання випити і захмеліти знайоме всім цивілізаціям, хоча не всюди однаково вживалися спиртні напої. І навіть у мусульманських країнах були цінителі доброго вина. Товариську пиятику з натхненням оспівували середньоазійські поети Гафіз, Сааді, араб Абу-Нувас, китаєць Лі Бо, який, зрештою, і загинув із п'яної голови – намагаючись упіймати з човна відображення Місяця на плесі річки.

Перський цар Кір, бажаючи показати свою перевагу над братом Артаксерксом, серед інших своїх достоїнств зісилався на те, що вміє набагато краще пити, ніж Артаксеркс.

„Відомо, що в давнину пияцтво не надто засуджували, – писав Мішель Монтень. – Багато філософів у своїх творах досить м'яко відгукуються про нього; і навіть серед стоїків є такі, які радять іноді випивати, та тільки не дуже багато, а якраз стільки, скільки треба, щоб потішити душу.

колаж: ЮрКОХ

Я чув від знаменитого паризького лікаря Сільвія, що для того, аби наш шлунок не лінувався працювати, добре раз на місяць дати йому струс, випивши вина і збудивши цим його активність".

Український поет Климентій Зіновіїв, що жив у XVII ст., теж не проти пиття в міру, зісилаючись при тому на святих отців: „І не забороняє, правда, апостол пить, Але немічним і печальним ще й велить", бо „Дав Бог і горілчаний трунок на пожиток, А хто зайве буде пить не йде у пожиток", тому-то поет напучує:

Останься, чоловіче, п'янства проклятого:
бо часом нагло люде умирають з того.
А хоч пий да помірно жеб не много тратив
або жебись і всеї худоби не стратив.
Бо п'яному здасться же і кози в золоті:
А сам валяється, як свині в болоті.

ВАЖКЕ ПОХМІЛЛЯ

Пиятика нероздільна з похміллям. Скільки людство вживає алкоголь, стільки воно ж і бореться з його наслідками – болем голови.

У поета Леоніда Талалая є вірш про спокусу похмелитися:

– Так сумно, бісе...
– То чому ж не п'єш? –
шепоче біс,
підсовуючи зілля. –
У понеділок все одно ж – похмілля,
якщо до понеділка
доживеш.

Уже в Стародавній Греції Гіппократ прописував пацієнтам від болю голови настоянку вербової кори — і не помилявся. Активна речовина в корі верби – саліцин, синтезуючись, перетворюється на саліцилову кислоту, тобто в той же аспірин.

Пліній Старший (23 – 79 р. н.е.), автор знаменитої «Природної історії», зазначає, що під час вакханалій римляни прикрашали бенкетову залу безліччю фіялок, вважаючи, що аромат цих квітів зменшує дію алкоголю. Для полегшення самопочуття наступного дня вони рекомендували настій чортополоху і полину, а також відвідини лазні.

Інший відомий історик, Светоній (70 – 140), писав що божевільний Калігула боровся з похміллям, попиваючи настоянку грудної м'яти та посилаючи когось на страту.

Герої Петронієвого «Сатирикону» п'ють на похмілля відвар гранатових шкірок і щавель з оцтом.

Свій внесок у справу полегшення похмільних страждань вніс Леонардо да Вінчі, працюючи в могутнього міланського герцога Лодовіка Сфорца. Герцог любив випити і частенько прокидався в абсолютно "розкладеному" стані.

Леонардо винайшов зручне похиле крісло, яке сучасній людині нагадає крісло дантиста. Зручно вмостившись на цьому троні, пацієнт міг насолодитися водночас кількома цілющими процедурами: прохолодним вітерцем вентилятора навпроти, масажем, що його виконають дві пари механічних рук, а також зануренням ніг у прохолодний струмочок, вода в якому "рухається" завдяки звичайним млиновим лопатям. А зі всім цим механізмом могла впоратися одна людина.

ТОСТ З-ПІД МЕЧА

Тости – чудовий спосіб перетворити пиятику на поважний захід, бо ж п'ється не просто так, а за здоров'я близьких і на погибель ворогам. А однак був такий час, що вони викликали серед непитущих великі протести. Відразу тридцять сім німецьких письменників XVIII ст. сипнули громами на голови пияків, які любуються в тостах, зібравши ці свої філіпіки в окрему книгу. В Англії проти тостів виступив такий стійкий пуританин, як Вільям Прайн. Звичай відомий під назвою "pledging" він назвав гріхом, негідним християнина.

"Pledg" англійською означає "гарантія, запобіжний засіб". А зв'язок цього слова з тостом походить ще з тих часів, коли англійського короля Едуарда II убили за наказом мачухи. Бідному королю встромили в спину кинджал саме тоді, як він із насолодою перехиляв келиха з вином. Авжеж, за старих часів кожен, хто неспішно вливав до горлянки вино, обома руками тримаючи величезного келиха, наражався на небезпеку. Особливо якщо він вирішив випити келих до дна – на це треба було принаймні кілька хвилин. А за такий час могли й десять разів зарізати. Ото відтоді й узвичаїлося пити "pledging". А відбувалося це таким чином. Той, хто зібрався випити, звертався до когось із сусідів за столом, звісно, кому він довіряв, і пропонував йому випити келих безпеки. При цьому виголошував якісь приємні слова, бажав здоров'я і статків, одне слово, пропозиція випити перетворювалася на цілу тираду. Поки один пив, інший стояв за спиною питущого і тримав над його головою меча доти, доки той не спорожнив келиха. А потім вони мінялися місцями. Погодьтеся, що виглядало це досить ефектно і красиво.

Подібний звичай укорінився і в наших гуцулів. Промовляючи одне одному „П'ю до тебе", вони теж таким чином входили у дружній стосунок із партнером і мовби заручалися його підтримкою на випадок якоїсь катавасії. Адже поки один пив до другого, той не зводив із нього очей.

"Pledging" давно віджив своє, зате тост живий і досі. Але тут ми знову напоролися на дивний термін, бо тост (англійською „toast", до речі, і в Галичині вимовляли саме так: тоаст) – це звичайна грінка. Який вона має стосунок до вина чи горілки? Кажуть, на дно великого винного келиха, за звичаєм, клали якраз грінку, а вже на неї наливали вино. Келих під час промовляння тостів передавався з рук у руки, і з нього всі пили по черзі один ковток, а коли келих повертався до господаря, він випивав решту і з'їдав грінку. Можливо, для декого це мало схоже на правду. Спробуйте покласти грінку на дно келиха і налити будь-яку рідину – грінка спливе. А пити зі скибкою, що плаває, зовсім незручно. Щодо поїдання її наприкінці, то це й зовсім нецікаво, бо розмокла грінка – закуска нікудишня.

Але річ у тому, що йшлося, звісно, не про скибку хліба, а про маленький кавальчик грінки, який разом із вином імітував святе причастя.

За часів короля Карла II трапилося таке, що одна придворна пані, пов'язана ніжними почуттями з королем, прийняла ванну. Купання відбулося в місті Бат, відомому своїми лікувальними водами. І от під час обіду, який відбувся після купелі, один спритник проголосив тост на честь тієї пані. Але підняв не келих вина, а келих із водою, в якій викупалася фаворитка. Ідею підхопили інші вельможі, і кубок гуляв по кругу, а гості з галасом і сміхом ковтали ушляхетнену мінеральну воду. Але шляхтич, який вихилив кубок останнім, заявив: пиття його не цікавить, він із задоволенням спробував би сам тост. Тобто те, що плавало в напої.

А в середовищі галицької шляхти узвичаївся тост із пантофельки.

Він був пов'язаний зі звичаєм пити за здоров'я галицьких дам із мештика господині дому, королеви балу, молодої на весіллі чи дружини маршалка шляхти. Але згодом перспектива не надто приємних смакових ефектів та небезпека знищити коштовне взуття адресатки тосту спричинилися до того, що в другій половині XVIII ст. пили вже з келиха, поставленого в пантофельку. Робили також спеціальні келишки у формі туфельки.

Усім відомий вислів "пити до дна", але, крім нього, існував ще й інший — "пити до ніггя". Первісний латинський вислів звучав „supernakulum". У Стародавньому Римі той, хто пив, мусив спорожнити келих до останньої краплі. А перевірялося це так: випивши, келих слід було перевернути горі дном і підставити під нього ніготь мізинця лівої руки. Якщо остання крапля, упавши на ніготь, не скочувалася з нього, це було доказом, що келих чесно випито до дна. Якщо ж крапля була настільки великою, що не могла втриматися на нігтеві і скочувалася, то за узвичаєним приписом треба було випити ще один келих.

ВИНО – СОЮЗНИК ТУРКІВ

Угорський історик Міхай Череї (1669 — 1756), бідкаючись над непомірним пияцтвом свого народу, навіть вбачав у цьому причину поразки від турків: "Бідний угорець пив доти, доки нечестивий турок, що провадить тверезий спосіб життя, не захопив нашу бідну країну і напоїв нас нашою власною кров'ю. А ми нічого не навчилися і, піднімаючи келихи і вимовляючи заздоровниці, хочемо розгромити турецьке військо".

„Що там казати, угорці стільки вина випили досі за погибель турків, – зітхав угорський єпископ Петер Пазмань (1570 — 1637), — що якби це вино злити в глибоку долину і помістити в ній табір турецького султана, турки не змогли б вибратися звідти і захлинулися б у цьому вині. Вино угорці вже і гріхом не вважають. Якщо хтось вимовить заздоровницю за твоє здоров'я, а ти не вип'єш цього келиха, то наживеш собі смертельного ворога, з тебе знущатимуться, тебе принижуватимуть і навіть проганятимуть з-за столу".